

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

پیوند

۲
دریا

نویسنده:

سید محمدجواد طاہری موسوی

سخن نویسنده

بهترین روش زندگی برای ما مسلمانان، شیوه و روش معصومین علیهم السلام است. اهل بیت علیهم السلام اسوه حسنه برای دین و دنیای ما هستند و تنها راه سعادت، تمسک به سیره ایشان است. نوشته پیش رو نگاهی است به شیوه رفتاری دو دریای حکمت و معرفت و آئینه تمام نمای جمال و جلال الهی یعنی امیر مؤمنان و حضرت صدیقه طاهره علیها السلام. در این کتابچه به شیوه ازدواج این دو شخصیت عظیم و همچنین شیوه رفتاری ایشان با یکدیگر از بُعد فردی و اجتماعی با نگاه به روایات پرداخته شده است. ان شاء الله نقشه راه شیعیان در زندگی آنان باشد. والسلام علیکم ورحمة الله.

ذی القعدة و ذی الحجه ۱۴۴۰

سید محمد جواد موسوی - قم المقدسة

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ * بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ﴾

(الرحمن: ۱۹ و ۲۰)

صدیقه کبری علیها السلام و صدیق اکبر علیه السلام دو یار همیشگی

بررسی شیوه رفتاری

حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام و فاطمه زهرا علیها السلام

با یکدیگر در موقعیت‌های مختلف

و درس چگونه زیستن از این ایشان

شاکله اصلی تمام ادیان و ایدئولوژی‌ها و تفکرات مختلف، بر پایه تبعیت از رهبران و تئوریسین‌های آنها پایه گذاری شده است و کسانی که این تبعیت را پذیرفته اند، خود را ملزم به شناخت رهبران خود و همچنین تفکرات آنان می‌دانند. اسلام ناب محمدی، بهترین رهبران خلقت را دارد (۱) و چهارده معصوم پاک از پیامبر خاتم تا مهدی قائم علیه السلام، از طرف خدا، وظیفه رهبری انسان‌ها را برعهده داشته و دارند. از این میان تنها یک زن است که همپا و از جمله ایشان است و او کسی نیست، جز یگانه خلقت و دردانه رسالت و کفو امامت، حضرت صدیقه طاهره فاطمه زهرا علیها السلام.

حضرت فاطمه زهرا علیها السلام نه فقط الگوی مناسبی برای زنان عالم است، بلکه سیره عملی ایشان در طول زندگی تا هنگام شهادت، نقشه راه برای هر کسی است که خود را رهرو و مطیع امام و رهبر خود می‌داند، چه آن شخص زن باشد و چه مرد. ما در این نوشته قصد داریم به صورت کوتاه به ابعاد مختلف زندگانی این شخصیت با عظمت و همچنین شیوه رفتاری ایشان با همسر ارجمندشان حضرت امام امیرالمؤمنین علی علیه السلام بپردازیم.

شروع زندگی آسمانی

در ابتدا باید گفت طبق روایات هیچ کس جز امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام، شایستگی همسری حضرت فاطمه

۱. اشاره به آیه ۷ سوره بینه ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ﴾ که براساس بیان بسیاری از تفاسیر شیعه و اهل تسنن مراد از آیه، اهل بیت علیهم السلام هستند.

زهره عليها السلام را نداشت. (۱)

ازدواج این دو شخصیت عظیم، ازدواجی آسمانی و به امر الهی بود (۲) و در هیچ زمان و مکان و موقعیتی و برای هیچ شخص دیگری این امر محقق نشد.

دفع شبهه: از آنجایی که سعی ما این است که نوشته‌هایمان تا حد امکان خالی از هرگونه شبهه باشد، لذا در اینجا نیز به شبهه مقدر، پاسخ می‌دهیم.

ممکن است شبهه شود که ما در قرآن و روایات مطلبی دال بر اینکه افراد دیگر هم به امر خداوند به عقد یکدیگر در آمده باشند، وجود دارد، مانند آیه شریفه ﴿فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَا كَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ؛ پس چون زید از آن [زن] کام برگرفت [و او را ترک گفت] وی را به نکاح تو درآوردیم تا [در آینده] در مورد ازدواج مؤمنان با زنان پسرخواندگانشان - چون آنان را طلاق گفتند - گناهی نباشد﴾ (۳) یا حدیث شریف: امام رضا عليه السلام فرمود: خداوند متولی ازدواج کسی نشد مگر حوا و آدم عليهما السلام و زینب و رسول خدا صلى الله عليه وآله و فاطمه و علی عليهما السلام. (۴)

جواب: در جواب شبهه می‌گوییم: همان‌طور که در ادامه آیه بیان شده، هدف از متولی شدن خدا بر ازدواج پیامبر صلى الله عليه وآله با زینب، بعد از طلاق او از زید، بیان عدم حرمت ازدواج با فرزند خوانده و رفع اتهام از رسول خدا صلى الله عليه وآله بود و نه تجلیل از زینب. درباره حدیث شریف از ناحیه مقدسه امام رضا عليه السلام نیز گوییم که چون خداوند می‌خواست شیوه ازدواج مورد رضایت خود را بیان کند و به غیر از آدم و حوا، انسانی روی زمین نبود، لذا خود متولی عقد این دو شد. اما مسأله ازدواج امیرالمؤمنین و حضرت زهره عليها السلام با آن خصوصیات که در روایات ذکر شده و دال بر عظمت این پیوند آسمانی می‌کند، فقط مخصوص این دو شخصیت است و در هیچکدام از دو ازدواج بیان شده در آیه شریفه و روایات، این‌گونه بیان نشده است.

۱. لولا أن الله تبارك وتعالى خلق أمير المؤمنين عليه السلام لفاطمة، ما كان لها كفو على ظهر الأرض من آدم ومن دونه. اگر خداوند تبارک و تعالی امیرالمؤمنین عليه السلام را خلق نمی‌کرد برای فاطمه کسی بر روی زمین از آدم تا به پایین او، شایسته همسری او یافت نمی‌شد. کافی: ج ۱، ص ۴۶۱.

۲. قال رسول الله صلى الله عليه وآله: أتاني ملك فقال: يا محمد ان الله عز وجل يقرأ عليك السلام ويقول: قد زوجت فاطمة من علي. پیامبر صلى الله عليه وآله فرمود: فرشته‌ای نزد من آمد و گفت: ای محمد خداوند سلام می‌رساند و می‌گوید من فاطمه را به ازدواج علی در آوردم. مناقب (خوارزمی): ص ۳۴۲.

۳. سوره احزاب: آیه ۳۷.

۴. امالی (صدوق): ص ۱۵۳.

همان طور که همگی می‌دانیم، تمام زندگانی پیامبر و اهل بیت علیهم‌السلام، مدرسه‌ای است که انسان‌ها باید در آن شاگردی کنند تا به سعادت واقعی مورد قبول خداوند برسند. با بررسی روایات در این باب، درس‌هایی که از این ازدواج آسمانی گرفته می‌شود را می‌توان در چند مطلب بیان داشت.

۱- اهمیت مشورت

در اسلام به مسأله مشورت اهتمام ویژه‌ای شده و حتی در قرآن کریم به این مسأله مهم اشاره شده است، آن جایی که می‌فرماید: ﴿الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ؛ کسانی که [ندای] پروردگارشان را پاسخ [مثبت] داده و نماز برپا کرده‌اند و کارشان در میانشان مشورت است﴾ ^(۱) و ﴿وَشَاوَرَهُمْ فِي الْأُمْرِ؛ و در کارها با ایشان مشورت کن﴾ ^(۲) در باب ازدواج نیز این نکته حائز اهمیت است که خواسته دو طرف سنجیده و به آن اهمیت داده شود تا مبدا ازدواجی تحمیلی رخ دهد که این نوع ازدواج‌ها تبعات بدی بر روی دو طرف و در دراز مدت بر روی جامعه خواهد داشت.

در قضیه ازدواج امیرالمؤمنین علیه‌السلام و حضرت صدیقه طاهره علیها‌السلام، بعد از خواستگاری امام علیه‌السلام از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، ایشان نزد دختر ارجمندشان رفتند و بعد از بیان چند صفت از امام علیه‌السلام، نظر ایشان را جویا شدند و زمانی که سکوت حضرت را مشاهده کردند، آن را حمل به قبول کردند ^(۳). بر طبق روایات، پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم بعضی از خصوصیات امیرالمؤمنین علیه‌السلام را برای ایشان ذکر کردند. از این قضیه، لزوم اهمیت دادن طرفین ازدواج به نصیحت و نظر والدین فهمیده می‌شود.

۲- مهریه ازدواج نور

درباره مهریه حضرت، روایات گوناگونی بیان شده، اما آنچه مبرهن و آشکار است، آن است که مقدار مهریه بسیار کم و ناچیز بوده است. طبق روایت انس بن مالک، مقدار مهریه ۴۰۰ مثقال نقره

۱. سوره شوری: آیه ۳۸.

۲. سوره آل عمران: آیه ۱۵۹.

۳. فقال لها: يا فاطمة. فقالت: لبيك، حاجتك، يا رسول الله؟ قال: إن علي بن أبي طالب من قد عرفت قرابته وفضله وإسلامه، وإني قد سألت ربَّي أن يزوجه خير خلقه وأحبهم إليه، وقد ذكر من أمرك شيئاً فما ترين؟ فسكتت ولم تتول وجهها ولم ير فيه رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم كراهة، فقام وهو يقول: الله أكبر، سكوتها إقرارها، فأتاه جبرئيل عليه‌السلام فقال: يا محمد، زوجها علي بن أبي طالب، فإن الله قد رضيها له ورضيه لها. أمالي (طوسی): ص ۴۰ و مناقب آل ابی طالب: ج ۳، ص ۱۲۷.

بوده است. (۱) طبق روایت احمد بن حنبل، مهریه حضرت زهرا علیها السلام، زره جنگی امیرالمؤمنین علیه السلام بوده است (۲). بلاذری در انساب الأشراف مقدار آن را ۴۰۰ یا ۴۰۸ درهم بیان کرده است که یک سوم آن برای خرید عطرجات و یک سوم آن برای وسایل زندگی بوده است. (۳) از طریق اهل بیت علیهم السلام آمده که مقدار مهریه حضرت، ۵۰۰ درهم بوده است (۴) و این مقدار مورد قبول علمای شیعه است و معروف به مهر السنه است. جالب است بدانید که به واسطه این مهریه اندک، عده‌ای از قریش به نشانه اعتراض، خدمت پیامبر صلی الله علیه و آله رسیدند، رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: من علی را به تزویج فاطمه در نیاوردم بلکه خداوند این کار را کرد (۵) و با این کلام، امر الهی بودن این مسأله را به آنان گوشزد کرد.

۳- سادگی در زندگی

طبق روایات، وسایل زندگی حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام و حضرت صدیقه طاهره علیها السلام بسیار ساده بوده است. دولابی و محب طبری می‌گویند: داخل تشک و متکای ایشان از لیف خرما بود (۶). و آمده که فرش آنان در شب عروسی پوست گوسفند بود (۷).

۱. ... ثم قال: یا علی، ان الله أمرنی ان أزوجه فاطمة وقد زوجتها علی أربعمائه مثقال فضة. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی خداوند امر کرد که من تو را به ازدواج فاطمه در آورم و من تو را به مهریه چهارصد مثقال نقره به ازدواج او در آوردم. مناقب (خوارزمی): ص ۳۳۷ و ریاض النضرة (محب طبری): ج ۳، ص ۱۴۶.
۲. ... سمع علیاً علیه السلام یقول أردت ان أخطب إلى رسول الله صلی الله علیه و آله ابنته فقلت مالی شیء فكیف ثم ذکر صلته وعائدته فخطبتها إليه فقال هل لك من شیء قلت لا قال فأین درعك الحطمية التي أعطيتك یوم كذا وكذا قال هی عندی قال فاعطها إياه. مسند احمد: ج ۱، ص ۸۰ و سنن نسائی: ج ۶ ص ۱۲۹.
۳. ... فزوجه إياها. فباع بعیرا له، ومتاعاً، فبلغ ثمن ذلك أربع مائة وثمانین درهما. ويقال أربع مائة درهم. فأمره أن يجعل ثلثها في الطيب، وثلثها في المتاع. ففعل. انساب الأشراف: ج ۱، ص ۴۰۳.
۴. ... فزوجها أنت - یا محمد - بخمسائة درهم، کون سنة لأمتك. ای محمد او را به ۵۰۰ درهم به ازدواج علی درآور تا در امت تو سنت شود. دلائل الامامة: ص ۹۲ و مناقب آل ابی طالب: ج ۳، ص ۱۲۸.
۵. ... عن جابر بن عبد الله الأنصاری، قال: لما زوج رسول الله فاطمة من علی أتاه أناس من قریش فقالوا إنك زوجت علیا بمهر قليل! فقال: ما أنا زوجت علیا، ولكن الله زوجة لیلة أسرى بی إلى السماء. فضائل امیرالمؤمنین علیه السلام: ص ۱۰۷ و دلائل الامامة: ص ۱۰۰.
۶. ... لقد جهزت فاطمة بنت رسول الله صلی الله علیه و آله إلى علی ابن ابی طالب وما كان حشو فرشهما ووسائدهما إلا لیفا. الذرية الطاهرة النبوية (دولابی): ص ۹۸ و ذخائر العقبی: ص ۳۴.
۷. ... عن جابر قال قال فراش علی وفاطمة لیلة عرسهما إهاب كبش. ذخائر العقبی: ص ۳۵.

۴ - پرهیز از گناه در مراسم ازدواج

گناه کردن در هر زمان امری مخالف دستور خداست و فرقی نمی‌کند در کجا و چه زمانی باشد. عده‌ای تصور می‌کنند که در مواقع خاص مانند مراسم ازدواج، گناه کردن اشکال ندارد در حالی که این مسأله، امری اشتباه است. در روایت آمده که رسول خدا ﷺ به دختران عبدالمطلب و زنان مهاجرین و انصار دستور داد که در شب ازدواج ایشان، هم صحبت با فاطمه زهرا علیها السلام شوند و شادی و هلهله کنند اما چیزی نگویند که مورد رضایت خداوند نیست. ^(۱) روایت شده در شب عروسی علی و فاطمه علیهما السلام، رسول خدا صدای دف و دهل شنید. پرسیدند: این صدای چیست؟ امّ سلمه عرض کرد: ای رسول خدا! او اسماء بنت عمیس است. اوست که دف می‌نوازد تا فاطمه را خوشحال کند. زیرا که بعد از رحلت مادرش کسی نیست که فاطمه را خوشحال کند. رسول خدا ﷺ دستان خود را به سمت آسمان بالا بردند و فرمودند: خدایا سرور و خوشحالی را در دل اسماء وارد کن، همان طور که سرور را در دل دخترم افکند. سپس رسول خدا ﷺ به اسماء فرمود: هنگام دف زدن چه می‌گویی؟ عرض کرد: نمی‌دانیم چه بگوییم و من فقط می‌خواستم فاطمه را شاد کنم. پیامبر صلی الله علیه و آله به او فرمود: هنگام دف زدن جمله بدی نگویی. ^(۲) با این روایات روشن می‌شود گناه در هر زمانی مذموم است حتی در مجالس شادی مانند جشن ازدواج.

۵ - همکاری در امر زندگی

از خصوصیات یک زندگی خوب و زیبا، همکاری همسران در زندگی است. این عمل باعث ایجاد علاقه و محبت و الفت بیشتر بین دو طرف می‌شود. روایات مختلفی بر کمک و اعانت امیرالمؤمنین علیه السلام به حضرت زهرا علیها السلام در خانه اشاره دارد؛ از جمله آنکه روزی پیامبر صلی الله علیه و آله وارد منزل حضرت فاطمه علیها السلام شدند و دیدند که علی علیه السلام و فاطمه علیهما السلام در حال آسیاب کردن گندم هستند. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: کدام یک از شما خسته تر هستید؟ امام علیه السلام عرض کرد: فاطمه! ای رسول خدا. فاطمه زهرا علیها السلام از جا

۱. أمر النبی بنات عبد المطلب ونساء المهاجرین والأَنْصار أن یمضین فی صحبة فاطمة وأن یفرحن یرجزن ویکبرن ویحمدن ولا یقولن ما لا یرضی الله. مناقب آل ابی طالب: ج ۳، ص ۱۳۰.

۲. سمع رسول الله صلی الله علیه و آله ضرب الدف فقال: ما هذا؟ قالت أم سلمة: یا رسول الله هذه أسماء بنت عمیس تضرب بالدفأرادت فیه فرح فاطمة علیها السلام ترى أنه لما ماتت أمها لم تجد من یقوملها، فرفع رسول الله یده إلى السماء ثم قال: اللهم أدخل علی أسماء ابنة عمیس السرور كما أفرحت ابنتی، ثم دعا بها، فقال: یا أسماء! ماتقولون إذا نقرتم بالدف؟ فقالت: ما ندری ما نقول، یا رسول الله! فی ذلك وإنما أردت فرحها. قال: فلا تقولوا هجرا. دعائم الإسلام (قاضی نعمان): ج ۲، ص ۲۰۶.

برخواستند و رسول خدا ﷺ، امام علی را در آسیاب کردن گندم یاری کردند^(۱). از امام صادق علیهما السلام روایت شده که امیرالمؤمنین علی را هیزم می آورد و از چاه آب می کشید و خانه را جارو می کرد و حضرت فاطمه علیها السلام گندم را آسیاب می کرد و خمیر درست می کرد و نان می پخت^(۲). با این حال پیامبر اکرم ﷺ بین این دو همسر مهربان کار را تقسیم بندی کرده بودند و امام علی کارهای خارج از خانه را انجام می داد و کارهای منزل را به حضرت صدیقه علیها السلام سپرده بود و هر دو از این تقسیم بندی خوشحال بودند^(۳).

امیرالمؤمنین علی فرمود: به خدا قسم هیچ گاه فاطمه را غضبناک و ناراحت نکردم تا آنکه خداوند او را قبض روح کرد و هیچ گاه مرا خشمگین نکرد و از من نافرمانی نکرد و هرگاه به او نظر می کردم ناراحتی ها از من دور می شد^(۴). این کلام نشان دهنده اوج محبت و عطوفت بین امیرالمؤمنین علی و حضرت فاطمه زهرا علیها السلام بود که هیچ گاه همدیگر را نرنجانند. از دیگر خصوصیات همسران، این است که ارتباط آنان باید به گونه ای باشد که مانع از انجام واجبات و ترک محرمات و همچنین از کسب رضایت الهی، نگردد. چه بسیار دختران و پسران مؤمنی که بعد از ازدواج با شخص غیر مؤمن یا مؤمنه از راه منحرف شدند. روزی رسول خدا ﷺ از امیرالمؤمنین علی سؤال کردند که همسرت را چگونه یافتی؟ امام علی عرض کردند بهترین همراه در اطاعت از خدا، سپس رسول خدا ﷺ از حضرت زهرا علیها السلام همین سؤال را پرسیدند؟ ایشان عرض کردند بهترین شوهر در امر فرمانبرداری از خدا^(۵).

در اسلام به احترام متقابل همسران با همدیگر سفارش

۱. كان هو وفاطمة عليهما السلام، فدخل عليهما رسول الله ﷺ، وهما يطحنان الجاوس فقال النبي ﷺ: أيكما أعيا؟ فقال علي ﷺ فاطمة يا رسول الله. فقال لها: قومي يا بنية، فقامت، وجلس النبي ﷺ موضعها مع علي ﷺ، فواساه في طحن الحب. الروضة في فضائل اميرالمؤمنين ﷺ: ص ۵۷.
۲. ... كان علي ﷺ يستقي ويحتطب وكانت فاطمة عليها السلام تطحن وتعجن وتخبز كافي: ج ۸، ص ۱۶۵.
۳. تقاضى على وفاطمة إلى رسول الله ﷺ في الخدمة، فقضى عليهما فاطمة بخدمة ما دون الباب، وقضى علي ما خلفه. قال: فقالت فاطمة: فلا يعلم ما داخلي من السرور إلا الله باكتفائي رسول الله ﷺ تحمل رقاب الرجال. قرب الإسناد: ص ۵۲.
۴. فوالله ما أغضبيتها ولا أكرهتها من بعد ذلك علي امر حتى قبضها الله عز وجل إليه ولا أغضبتي ولا عصت لي أمرا، ولقد كنت انظر إليها فتكشف عني الغموم والأحزان بنظري إليها. مناقب (خوارزمي): ص ۳۵۴.
۵. ... فسأل [رسول الله] عليا: كيف وجدت أهلك؟ قال: نعم العون على طاعة الله، وسأل فاطمة فقالت: خير بعل.... مناقب آل ابى طالب: ج ۳، ص ۱۳۱ و تفسير منهج الصادقين: ج ۶، ص ۳۸۱.

بسیاری شده است حضرت فاطمه زهرا علیها السلام به عنوان نمونه تام و تمام یک زن بدون عیب به صورت کامل، صفات یک همسر با ادب را دارا بود. بعد از تمام رنج‌هایی که به حضرت فاطمه زهرا علیها السلام وارد شد روزی خلیفه اول و دوم از امیرالمؤمنین علیه السلام خواستند که به خدمت حضرت زهرا علیها السلام برسند و از او عیادت کنند. امام علیه السلام نزد حضرت صدیقه علیها السلام آمد و اجازه خواست، حضرت زهرا علیها السلام با تمام رنج‌هایی که از این دو دیده بود با امام علیه السلام مخالفت نکرد و عرض کرد خانه از آن توست و من نیز در اختیار شما هستم آنچه صلاح می‌دانی عمل کن ^(۱). همچنین ایشان در آخر عمر و در وصیت‌های خویش خطاب به امیرالمؤمنین علیه السلام عرض کردند: ای پسر عمو هیچ‌گاه مرا تکذیب کننده و خائن به خودت نیافتی و از آن موقع که باهم زندگی می‌کنیم با تو مخالفت نکردم. امام علیه السلام فرمودند: پناه بر خدا! تو عالم‌ترین شخص به خدا هستی و همچنین بهترین، با تقواترین و کریم‌ترین شخص هستی و شدیدترین شخص نسبت به ترس از خدا هستی که بخواهی با من مخالفت کنی ^(۲). این روایات نشان دهنده اوج اطاعت‌پذیری زنی از همسر خود را نشان می‌دهد.

۶- ایثار و محبت به دیگران

تمام زندگی امیرالمؤمنین و حضرت زهرا علیها السلام از ابتدا تا انتها، مایه هدایت برای بشریت در طول تاریخ است. همچنین زندگی این دو شخصیت عظیم، پر از برکت و لطف و همچنین ایثار و از خودگذشتگی برای انسان‌ها بود که نمونه بارز آن، قضیه اطعام ایشان با دهان روزه به مدت سه روز برای مساکین و یتیمان و اسیران بود که در سوره انسان به آن اشاره شده و براساس تمامی تفاسیر اعم از شیعه و سنی، مصداق آیات اولیه سوره انسان، وجود شریف امیرالمؤمنین و حضرت زهرا و امام حسن و امام حسین علیهم السلام است ^(۳). در روایات مختلف، نمونه زیادی از این

۱. دخل علی علیه السلام علی فاطمة علیها السلام فقال لها: أيتها الحرة، فلانوفلان بالباب يريدان أن يسلما عليك، فما ترين؟ قالت علیها السلام: البيت بيتك والحرة زوجتك، فافعل ما تشاء.

کتاب سلیم بن قیس: ص ۳۹۱.

۲. یا بن عم ما عهدتني كاذبة ولا خاتنة ولا خالفتك منذ عاشرتنی فقال علیه السلام معاذ الله أتتعلم بالله وأمر وأتقى وأكرم وأشد خوفا من الله ان أوبخك غدا بمخالفتي. روضة الواعظین: ص ۱۵۱.

۳. اشاره به آیه شریفه ﴿وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا﴾ * إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لِأَتُرِيدُوا مِنكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا؛ و طعام را در حالی که خود دوستش دارند به مسکین و یتیم و اسیر می‌خورانند. جز این نیست که شما را برای خدا اطعام میکنیم و از شما نه پاداشی میخواهیم نه سپاسی. * سوره انسان: آیات ۸ و ۹. تفسیر مقاتل بن سلیمان: ج ۳، ص ۴۲۸؛ تفسیر سمرقندی: ج ۳، ص ۵۰۴ و تفسیر ثعلبی: ج ۱۰، ص ۹۸.

ایثارها از ایشان نقل شده است. خداوند متعال ما را از شیعیان این دو نور الهی قرار دهد. ان شاء الله.

بررسی شیوه رفتاری حضرت زهرا علیها السلام با امیرالمؤمنین علیه السلام به عنوان امام و رهبر

در مبحث قبل به سیره حضرت زهرا علیها السلام و امیرالمؤمنین علیه السلام از بعد همسرداری پرداختیم.

زندگانی حضرت فاطمه زهرا علیها السلام و امیرالمؤمنین علیه السلام به همین مسائل ختم نشد بلکه مهمترین قسمت زندگی این دو وجود نورانی در سه ماه پایانی زندگانی حضرت فاطمه زهرا علیها السلام به وقوع پیوست. بعد از شهادت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، کودتایی از پیش مهیا شده به وقوع پیوست و امام امیرالمؤمنین علیه السلام به عنوان تنها جانشین راستین رسول خدا صلی الله علیه و آله و تنها نگاهبان و حصن حصین دین الهی از حکومت کنار گذاشته شد. در این میان حضرت فاطمه زهرا علیها السلام نه به عنوان همسر، بلکه به عنوان مدافعی از جان گذشته در راه ولایت، بهترین شیوه را در پیش گرفتند. فعالیت‌های حضرت در راه دفاع از ولایت را می‌توان به دو شیوه عاطفی، حماسی تقسیم کرد:

دفاع حماسی حضرت زهرا علیها السلام از ولایت

دفاع حضرت صدیقه طاهره علیها السلام از ولایت از همان روزهای ابتدایی بعد از شهادت رسول خدا صلی الله علیه و آله آغاز شد. بعد از چند روز از رحلت پیامبر صلی الله علیه و آله به دستور خلیفه اول، باغ فدک که هدیه رسول خدا صلی الله علیه و آله به حضرت زهرا علیها السلام بود را غصب کردند، حضرت فاطمه علیها السلام برای دفاع از حق خود و خانواده خود به مسجد رسول خدا صلی الله علیه و آله رفتند و در آن خطبه معروف، مردم را به واسطه تنها گذاشتن و پشت کردن به امام خود سرزنش کردند و بعد از بیان کلماتی فرمودند: بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله نفاق شما ظاهر گردید و دین و معنویت کم رنگ شد و رنگ کهنگی گرفت و سکوت گمراهان شکسته و کسانی که مرتبه پایینی داشتند، قدر و منزلت یافتند تا آنجایی که فرمود: شیطان سر خویش را از مخفی گاه بیرون آورد و شما را فرا خواند و مشاهده کرد که پاسخگوی دعوت او هستید این در حالی است که هنوز زمانی نگذشته بود و زخم (فقدان رسول خدا صلی الله علیه و آله) التیام نیافته بود و پیامبر صلی الله علیه و آله دفن نشده بود. حضرت صدیقه علیها السلام در این خطبه آتشین عاقبت دوری از امامت را گوشزد کردند و فرمودند: بدانید که پشت این شتر خلافت زخم است و پای آن سوراخ و تاول دار، عار و ننگش باقی و نشان از غضب خدا و ننگ ابدی دارد و به آتش شعله ور خدا که بر قلبها احاطه دارد متصل است. آنچه

می‌کنید در برابر چشم بینای خداوند قرار داشته و آنان که ستم کردند به زودی می‌دانند که به کدام بازگشتگاهی باز خواهند گشت^(۱).

بعد از مدت کوتاهی برپاکنندگان سقیفه بنی ساعده تصمیم گرفتند که به اجبار از اهل بیت و در رأس ایشان، امیرالمؤمنین علیه السلام بیعت گیرند.

آنان به درب منزل اهل بیت علیهم السلام رفتند و در آنجا حضرت زهرا علیها السلام با تفصیلی که در نوشته‌های قبل بیان شد^(۲)، از امام و رهبر خویش دفاع کرد تا جایی که در این راه، فرزند در شکم خویش را سقط و خود نیز بعد از مدتی به شهادت رسید.

انقلاب حضرت زهرا علیها السلام بر علیه ظلم و جور، حتی بعد از شهادت ایشان نیز ادامه پیدا کرد و ایشان در وصیت خویش به امیرالمؤمنین علیه السلام، از ایشان خواستند که بعد از مرگ، نگذارد کسانی که به ایشان ظلم کردند، بر وی نماز بخوانند و سپس در تاریکی شب او را دفن کند و قبر او را مخفی گرداند^(۳).

دفاع عاطفی حضرت زهرا علیها السلام از ولایت

حضرت فاطمه زهرا علیها السلام بعد از شهادت پدر بزرگوار خویش، پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله، از تمام موقعیت‌ها برای دفاع از اهل بیت علیهم السلام استفاده می‌کردند. یکی از قوی‌ترین و تأثیرگذارترین وسیله این دفاع، گریه‌های بسیاری بود که در رثای پیامبر صلی الله علیه و آله و تنهایی وصی او ریختند تا جایی که معروف به یکی از گریه‌کنندگان تاریخ شدند. تا جایی که امام صادق علیه السلام فرمودند: گریه‌کنندگان پنج تن هستند: آدم، یعقوب، یوسف، فاطمه دختر محمد صلی الله علیه و آله و علی بن الحسین علیه السلام...^(۴) زمانی که زنان مدینه خدمت حضرت رسیدند و حال او را جويا شدند ایشان فرمود: صبح کردم در حالی که دنیای شما را رها کردم و از مردان شما بیزارم؛ حزن و اندوه، به

۱. ... ظهر فيكم حسكة النفاق وسمل جلاب الدين ونطق كاظم الغاوين ونبغ خاملا لأقلين وهدر فنيق المبطلين فخطر في عرصاتكم واطلع الشيطان رأسه من مغرزة هاتفا بكم فألحتم لدعوته مستجيبين هذا والعهد قريب والكلمرحيب، والجرح لما يندمل والرسول لما يقبر... فدونكموها فاحتبقوها مدبرة الظهر، ناقبة الخف باقية العار، موسومة بشنار الأبد، موصولة بد ﴿ نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ ﴾ * أَلْتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ * إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ ﴿ فبِعين الله ما تفعلون. بلاغات النساء (ابن طيفور): ص ۱۸ و السقیفه و الفدك (جوهری): ص ۱۴۷.

۲. رجوع کنید به کتاب نوری از معدن نور (تألیف نویسنده): ج ۱، ص ۹۹.
۳. ثم قالت أوصيك أن لا يشهد أحد جنازتي من هؤلاء الذين ظلموني، وأخذوا حقى فإنهم أعدائي وأعداء رسول الله صلی الله علیه و آله وان لا يصلی علی أحد منهم، ولا من اتباعهم، وادفنی فی اللیل إذا هدأت العيونونامت الابصار. روضة الواعظین: ص ۱۵۱ و مناقب آل ابی طالب: ج ۳، ص ۱۳۷. با اندکی تفاوت.

۴. ... البكاءون خمسة: آدم، ويعقوب، ويوسف، وفاطمة بنت محمد صلی الله علیه و آله، وعلی ابن الحسین علیه السلام. امالی (صدوق): ص ۲۰۴.

سبب از دنیا رفتن پیامبر ﷺ و ظلم و ستم به وصی و جانشین ایشان، قلبم را فرا گرفته (۱). این کلام حضرت، اوج اندوه و حزن ایشان را به تصویر می‌کشد. در روایت آمده که حضرت زهرا علیها السلام بر سر قبر عمویش حضرت حمزه علیه السلام می‌آمد و بر سر قبر ایشان بسیار گریه می‌کرد (۲). فضه می‌گوید بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله هر وقت او را می‌دیدیم، در حال گریه و غبطه به از دست دادن رسول خدا صلی الله علیه و آله بود و هیچکس از اهل زمین و اصحاب و اهل بیت، به محزونی و اندوهناکی مولای خود فاطمه زهرا علیها السلام ندیدم و گریه و اندوه او هر روز از روز قبل بیشتر بود تا جایی که می‌گوید حضرت نزدیک قبر پدرش می‌آمد و با گریه می‌فرمود: بعد از تو همه امور بر علیه ما رقم خورد... الی آخر.

این گریه‌ها آنقدر ادامه پیدا کرد تا آنکه مردم مدینه از امیرالمؤمنین علیه السلام خواستند که از ایشان بخواهد یا در شب گریه کند و یا در روز (۳). به نظر می‌رسد که گریه‌های حضرت به مذاق اهل مدینه که به همسر و امام ایشان پشت کرده بودند، خوش نمی‌آمد و آن را خار در چشم خود می‌دیدند، و لذا از امام علیه السلام درخواست کردند که از ایشان بخواهد گریه‌های خود را کم کند. گریه‌های شبانه حضرت، فریاد بر سر ناقضان عهد و پیروان شیطان بود که در پهنه تاریخ گسترده شده و احتجاجی بود با خصم، تا سند حقانیت و مظلومیت خاندان رسالت باشد. این بود شمه‌ای کوتاه از شیوه رفتاری دو نور الهی با همدیگر از بعد فردی و اجتماعی که می‌تواند برای همه ما درس باشد.

والسلام علیکم ورحمة الله.

۱. كيف أصبحت عن لیتك یا بنت رسول الله؟ قالت أصبحت بین كمد وكرب فقد النبى صلی الله علیه و آله وظلم الوصی هتك والله حجبہ. بلاغات النساء (ابن طیفور): ص ۲۹.

۲. ... لما قبض رسول الله صلی الله علیه و آله كانت فاطمة تأتي قبور الشهداء وتأتي قبر حمزة وتبكي هناك. كفاية الأثر: ص ۱۹۸.

۳. ولم تلق إلا كل باك وباكیة، ونادب ونادبة، ولم يكن فى أهل الأرض والأصحاب، والأقرباء والأحباب، أشد حزنا وأعظم بكاء وانتحابا من مولاتى فاطمة الزهراء علیها السلام. وكان حزنها يتجدد ويزيد، وبكاؤها يشتد. فجلست سبعة أيام لا يهدأ لها أنین، ولا يسكن منها الحنين، كل يوم جاء كان بكاءها أكثر من اليوم الأول، فلما كان في اليوم الثامن أبدت ما كتمت من الحزن، فلم تطق صبرا إذ خرجت وصرخت ... انقلبت بعدك یا أبتاه الأسباب، وتعلقت دونى الأبواب ... یا بنت رسول الله إن شیوخ المدينة یستلوننى أن أسئلك إما تبكين أباك لیلا وإما نهارا ... بحار الأنوار: ج ۴۳، ص ۱۷۵ و ۱۷۷ وبيت الأحزان: ص ۱۶۵.